

Проблема розвитку культури Кримської області потребує більш глибокого дослідження взаємозв'язку діяльності окремих політичних лідерів та партійних діячів, їх відношення до проблеми розповсюдження української мови та культури, зі змінами у національно-культурній сфері Криму, які б могли більш точно пояснити ці зміни та їх динаміку.

Література

1. *Александренко, Т.* Чи була «насильницька українізація»? / Т. Александренко // Кримський діалог. – 2004. – № 1. – С. 2.
2. *Бекирова, Г.* Крымскотатарская проблема в СССР (1944–1991) / Г. Бекирова. – Симферополь, 2004.
3. *Водарский, Я. Е.* Население Крыма в конце XVIII – конце XX веков (численность, размещение, этнический состав) / Я. Е. Водарский, О. И. Елисеева, В. М. Кабузан. – М., 2003.
4. *Губар, О.* Сучасні українські письменники Криму. – Симферополь, 1997.
5. *Королев, В. И.* Век XX: новые страницы истории / В. И. Королев. – Симферополь, 2001.
6. *Королев, В. И.* Крымский украинский музыкальный театр: исторические очерки / В. И. Королев. – Симферополь, 2005.
7. *Крим в етнополітичному вимірі* / [під ред. І. Ф. Кураса]. – К., 2005.
8. *Максименко, М.* Развитие социалистической культуры в Крыму / М. Максименко. – Симферополь, 1963.
9. *Молчанов, А. И.* Россия, Украина и Белоруссия от Н. Хрущева до «Беловежской пущи»: в 3 т. / А. И. Молчанов. – Т. 3. – Спб., 2005.
10. *Надинский, П. Н.* Очерки по истории Крыма: в 4 Ч. / П. Н. Надинский. – Ч. IV. – Симферополь, 1967.
11. *Національний* состав населения Автономной Республики Крым по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://reskomnac.ark.gov.ua/mejnacotnosh/inform-analimat/93-nacionalniy-sostav>. Доступ – 10. 07. 2012 р.
12. *Національні* меншини України у XX ст.: політико-правовий аспект / [під ред. І. Ф. Кураса]. – К., 2000.
13. *Пашеня, В. Н.* Крымская область в советский период (1946–1991гг.) / В. Н. Пашеня. – Симферополь, 2008.
14. *Політична* історія України. XX ст.: у 3 т. / [під ред. І. Ф. Кураса]. – К., 2003. – Т. 6.
15. *Сергійчук, В.* Український Крим / В. Сергійчук. – Київ, 2001.
16. *Стенограмма* заседания Президиума Верховного Совета СССР. 19 февраля 1954 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://kro-krim.narod.ru/ZAKON/sten1954.htm>. Доступ – 25. 05. 2012 р.
17. *Яблонська, М. В.* Етнічна преса Криму: історія та сучасність / М. В. Яблонська. – Симферополь, 2006.

УДК 725.94.092.012.2:929 [Шевченко](477-25)"1910/1914"

Творення образу «батька нації»: Міжнародні Конкурси на проект пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві у 1910–1914 рр.

Чепела Юрій

Чепела Юрій. *Творення образу «батька нації»: Міжнародні Конкурси на проект пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві у 1910–1914 рр.* Стаття присвячена аналізу проектів пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві напередодні Першої світової війни. Автор вважає, що дискусії українських націоналістів стосовно образу «батька нації» були одним із важливих етапів українського націєтворення у досліджуваній період. Робиться висновок, що неможливість узгодити загальноприйнятний проект було свідченням наявності різних поглядів на цінності, визначальні для українського нації.
Ключові слова: Тарас Шевченко, пам'ятник, Київ, дискусії, проект, конкурс.

Чепела Юрій. *Создание образа «отца нации»: Международные Конкурсы на проект памятника Тарасу Шевченко в Киеве в 1910–1914 гг.* Статья посвящена анализу проектов памятника Тарасу Шевченко в Киеве накануне Первой мировой войны. Автор полагает, что дискуссии украинских националистов по поводу образа «отца нации» были одним из важных этапов украинского националостроительства в рассматриваемый период. Делаются выводы, что невозможность согласовать общеприемлемый проект было свидетельством наличия разных взглядов на определяющие для украинской нации ценности.
Ключевые слова: Тарас Шевченко, памятник, Киев, дискуссии, проект, конкурс.

Chepela Iurii. *Creating the Image of the «Father of the Nation»: International Competitions for the Project of the Monument to Taras Shevchenko in Kyiv from 1910 to 1914.* The article analyzes the projects of the monument to Taras Shevchenko in Kyiv on the eve of World War 1. The author assumes that Ukrainian nationalists' discussions over the image of the «father of the nation» were among the most important phases of Ukrainian nation-building in the period under consideration. The author concludes that the lack of consensus was evidence of different views on the key values of the Ukrainian nation.
Key words: Taras Shevchenko, monument, Kyiv, discussions, project, competition.

Період напередодні Першої світової війни став одним із визначальних етапів у формуванні модерної української нації. Саме в цей час українські націоналісти отримали платформу для ведення внутрішніх дискусій і дебатів із російськими націоналістами стосовно бачення майбутнього українців – україномовну пресу. На сторінках щоденної газети «Рада», яка видавалась у Києві в 1906–1914 рр. найповніше відбилися публічні дискусії щодо конкретних дій і далекосяжних планів діячів українського національного руху. Одним із питань, яке «Рада» висвітлювала якнайповніше протягом усього свого існування було питання спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку, який українські активісти планували спорудити в Києві до столітнього ювілею поета в 1914 р.

На західних окраїнах Російської імперії в останні десятиліття її існування було споруджено ряд пам'ятників діячам, які прислужилися до входження відповідних території до складу імперії, проявили себе як вірогідні, одним словом, входили до офіційного «пантеону» (напр., пам'ятник Іванові Паскевичу у Варшаві, Б. Хмельницькому, Іскрі та Кочубею, П. Столипіну в Києві). Український поет Тарас Шевченко до таких не належав, але його символічне значення як «батька нації», символічність для українських націоналістів і селян – основної маси населення, – поставили на часі питання матеріалізації пам'яті про нього і, таким чином, демонстрації вітальності української нації.

Пам'ятник Шевченку, котрий планувалося встановити на початку ХХ ст. не здобув особливої уваги серед істориків. Більше про нього писали мистецтвознавці та киевознавці. Книжка мистецтвознавця Андрія Німенка «Пам'ятники Тарасові Шевченку», видана в ювілейному 1964 р., на 45-и сторінках подає історію створення всіх монументів поету за попереднє століття [10]. Частина, присвячена ініціативам часів Російської імперії розглядається в контексті всенародної боротьби з царизмом і пореволюційний реакціонізм. Брошура Вадима Павловського «Шевченко в пам'ятниках», видана у Нью-Йорку в 1966, так само присвячена мистецькій стороні проблеми, але має інші ідеологічні акценти [11]. Описуючи спроби початку ХХ ст., автор наголошує на національному протистоянні між українцями і росіянами. Історик Києва Віталій Ковалинський присвятив пам'ятнику розділ у своїй збірці нарисів «Київські мініатюри» [7, с. 225–262]. Стаття Сергія Єкельчика «Творення святині: українофіли та Шевченкова могила в Каневі (1861–1900 рр.)» [5, с. 43–58] простежує творення місця пам'яті українських націоналістів завдяки повторюваним практикам паломництва, упорядкування могили й емоцій, які викликало поховання поета.

Враховуючи те, скільки томів написано про український рух на початку ХХ ст., майже повна відсутність уваги до пам'ятника Т. Шевченку, який був одним із важливих питань у діяльності українських націоналістів, свідчить про важливість і актуальність відповідних студій.

Вищезгадана газета «Рада», щоденник і багатий епістолярій її головного спонсора – невтомного Євгена Чикаленка, представника ліберально-демократичної течії українського руху, а також матеріали Центрального державного історичного архіву, м. Київ стали основними джерелами даного дослідження. «Рада», яка друкувала звіти засідань Об'єднаного Комітету зі спорудження пам'ятника, а також полеміку з даного питання висвітлює як фактологічну сторону справи, так і дискусії щодо бачення монумента. Щоденник та листування Є. Чикаленка дозволяють побачити «закулісу» боротьбу щодо зовнішнього вигляду й ідеологічного наповнення майбутнього пам'ятника. Матеріали ЦДАК дозволяють поглянути не лише на справу спорудження монумента, а й на ширші дебати російської та української сторін: щодо постаті та важливості Шевченка і українського питання загалом. Окрім зазначеного, важлива для даного дослідження інформація міститься в матеріалах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Питання спорудження пам'ятника Шевченку постало одразу після його смерті, проте всі спроби реалізації проекту відхилялися Міністерством внутрішніх справ. Перше офіційне звернення з українських губерній до Міністерства надійшло від Золотоніської повітової земської управи. На засіданні 17 вересня 1904 р. було прийнято рішення «Славний в історії української літератури день – 25 лютого 1914 року, – коли сповняється століття з дня народження українського поета Тараса Григоровича Шевченка відсвяткувати і відкрити пам'ятника» [12, 74]. Одразу після прийняття цього рішення члени Золотоніської управи, залучившись підтримкою представників Полтавської губернської земської управи, звернулися до Міністерства із клопотанням про дозвіл відкрити всеросійську підписку на збір коштів для спорудження пам'ятника Т. Шевченку в Києві. Після кількох відмов дозвіл на «Відкриття повсюдної в межах Імперії, підписки на спорудження в м. Києві пам'ятника малоросійському поетові Тарасу Шевченку» було отримано 13 квітня 1906 р. [20, арк. 58 зв.].

Враховуючи те, що рішення Золотоніського земства передбачало встановлення монумента в Києві, Київська міська дума не могла лишатися осторонь цього проекту і 27 вересня 1905 р. було ухвалено «визнати бажаним і необхідним установити пам'ятник Т. Г. Шевченку в Києві» [1, арк. 11].

Після виникнення двох осередків, які повинні були опікуватися єдиною справою, постало питання про їхню співпрацю і єдиний центр для координації дій, куди б надходили пожертвування, який би обрав місце і проект монумента. У жовтні 1908 р. було створено Об'єднаний Комітет зі спорудження в Києві пам'ятника поетові Тарасу Шевченку (далі – Комітет).

Серед проблем, що постали перед Комітетом, хотілося б виділити три головні. Проблема з фінансуванням проекту постійно переслідувала цю ініціативу. Кошторис пам'ятника повинен був становити не більше

150 тис. рублів [16, с. 2], а на кінець 1912 р. у Фонді імені Шевченка було тільки 113 675 рублів 92 копійки [15, с. 2].

Іншою перешкодою, яка, начебто, формально й не заважала діяльності Комітету, але постійно «переслідувала» його було протистояння з російськими націоналістами, яке могло вилитись у заборону спорудження пам'ятника в Києві. Коли українські національні активісти вирішили встановити в «адміністративному й економічному центрі Малоросії» [19, с. 336] пам'ятник своєму «батькові нації» (інтерпретація Шевченка як «батька» формується одразу після його смерті й поховання в Каневі), одразу ж активізувалися місцеві російські націоналісти. На шпальтах газет, у першу чергу «Киевлянина», у зверненнях до офіційних установ і посадових осіб із закликами припинити діяльність Комітету, а згодом у дебатах у Державній Думі проявилось неприйняття ідеї спорудження пам'ятника Шевченку. Російські націоналісти намагалися показати політичну складову цієї ініціативи (чого заперечити ніяк не можна) і вимагали від посадовців заборонити збір коштів і згортання діяльності Комітету. Шевченка вони бачили талановитим поетом, але аж ніяк не генієм, який достойний увіковічення в Києві [8, с. 2].

Предметом же даної статті є ще одна проблема, що постійно «переслідувала» українських націоналістів і гальмувала реальні заходи зі спорудження монумента. Тут будуть розглянуті суперечки активістів «Шевченківської справи» і їхні дискусії щодо образу поета як батька нації, того, яким він мав бути зображений на постаменті. Звісно ж, українських активістів не можна розглядати як вакуумне середовище, що було цілком незалежне від зовнішніх впливів. Взаємозалежність і взаємовплив конкуруючих ідентичностей – української і російської/малоросійської – не можна переоцінити, проте ми спробуємо сфокусуватись на внутрішніх дискусіях українських націоналістів.

Протягом 1910–1914 рр. Комітет організував і провів чотири Міжнародні конкурси на проект пам'ятника Шевченку, на яких було розглянуто 164 варіанта пам'ятника [13, с. 3; 14, с. 2; 3, с. 3; 17, с. 3]. Серед його учасників були місцеві скульптори, митці з інших частин імперії Романових, з інших європейських країн. Була навіть спроба залучити зірку з Парижа – Огюста Родена [19, с. 405]. Через відсутність єдиного погляду на те, як повинен бути зображений поет, яке навантаження мав нести монумент, аж до останнього конкурсу, проведеного 2 лютого 1914 р., члени журі не могли визначитися з остаточним варіантом пам'ятника.

Враховуючи те, що членами Комітету були, серед іншого, представники російських націоналістичних організацій (Андрій Строженко, Василь Чернов та ін.), українські активісти намагалися сформувати журі зі своїх однодумців. Так, до складу журі першого конкурсу, який відбувся 15 травня 1910 р. було «визначено аж 28 душ наперекір чорносотенцям, у надії, що коли вони схотять додати своїх людей, то вже нікуди буде» [22, с. 74-75]. Таким чином, бачимо, як

українці боялися, що російські націоналісти завадять затвердженню прийняттого для перших проекту пам'ятника і скористалися тим, що далеко не всі члени Комітету регулярно відвідували його засідання.

Інформацію про конкурс було розміщено в ліберальних виданнях Російської імперії: «Киевская мысль», «Киевские вести», «Рада», «Санкт-Петербургские ведомости», газетах Австро-Угорщини та мистецьких виданнях Італії, Німеччини, Франції. Від учасників конкурсу одразу почали надходити запитання, в якій манері необхідно зобразити Шевченка, якою повинна бути загальна ідея монумента. Комітет не міг визначитися з єдиним баченням пам'ятника і тому жодних інструкцій учасникам надіслати не міг. Єдиний орієнтир – лист Василя Доманицького з описом фотографій Шевченка, які «мають найбільшу вартість» – ясності не додав. На двох із них поет «без шапки в сурдуті», на двох інших – «в шапці та в кожусі» [19, с. 293]. Таким чином, скульптори могли обирати між Шевченком-інтелігентом та Шевченком-селянином.

Значна частина українських діячів дотримувалась погляду, що Шевченка необхідно зобразити кобзарем. Так, Леонід Жебуньов зазначав: «Хотілося б мені, щоб поет був зображений у народній сорочці й шароварах; шапка й кобеняк лежать поруч, а в руках його бандура» [6, с. 53.]. Тільки селянином, який буде близьким і зрозумілим для прочан-селян і простих гостей Києва закликав увічнити поета Є. Чикаленко: «будуть проекти, на яких Шевченка виставлять якимось напівінтелігентом... у фракку, з тросточкою, чи в циліндрі», а це неприпустимо [22, с. 167].

Загалом, на перший конкурс було надіслано понад 60 робіт, більшість із яких акцентували свою увагу не на самому поетові, а на другорядних героях композицій. Серед назв проектів: «Криниця», «Заунивна пісня Малоросії», «Батько», «Думи», «Україна» [2, арк. 21]. Закордонні проекти показали повне нерозуміння постаті Шевченка і його значення для українців, місцеві – кричущу мартирологію і страждання, а не живучість українського народу.

Єдиною достойною було визнано роботу Михайла Гаврилка під девізом «Або здобути, або живому не бути!». Шевченка в козацькому вбранні оточували герої його творів – козаки й гайдамаки з мечами наголо, яких веде до бою жінка – Україна. Такий проект помірковане журі не могло обрати, а ще більш поміркований Комітет не міг затвердити. Своє розчарування і обурення скульптор висловив у листі до Є. Чикаленка: «Вони (члени журі – Ю. Ч.) Шевченка бачать трохи добродушним і тільки іноді плачущим, але то так злегенька, з українофільським сентиментом...» [19, с. 314].

Таким чином, перший конкурс не приніс бажаних результатів, як через обережність організаторів і побоювання обмежень від Міністерства внутрішніх справ у разі затвердження занадто радикального проекту, так і через неспроможність Комітету пояснити свої побажання, а скульпторів – втілити розмите бачення поета.

На Другому Міжнародному конкурсі, проведеному 15 лютого 1911 р. першої премії не було присуджено нікому, через «... бідність художнього твору та непізнаваність Шевченка на усіх проектах» [14, с. 2]. Другу премію отримав проект Федора Балавенського під девізом «Думи мої думи, лихо мені з вами». Головною фігурою був символічний Кобзар, який уособлював «любов до минулої слави рідної України, слави лицарського козацтва, що піснями кобзарів передається від покоління до покоління» [9, НД-50.] На п'єдесталі сидів похилений селянин, нібито, перепочиваючи між роботою, а постамент півколом був оточений сходами. Проти проекту рішуче виступив Микола Сумцов, називаючи його занадто класицистичним, таким що «підходив діячу аристократичного кола, сановнику» [19, с. 345].

В обох конкурсах приймали участь митці з-поза меж Російської імперії: зі Львова, Кракова, Праги, Мюнхена, Риму та ін. Серед них були як українські скульптори, так і іноземці: М. Гаврилко, Ф. Балавенський, І. Завальнюк, В. Аморт, А. Шіортіно та ін. Частина українських націоналістів уважала неможливим створення пам'ятника за зразком іноземного автора, оскільки він не може зрозуміти місцеву специфіку і значення Шевченка для українців. З іншого боку, самі закордонні скульптори вважали, що вони, враховуючи більшу свободу дій, зможуть вільніше висловити свій погляд на поета і створити достойний пам'ятник. Хоча насправді, ці «більш вільні й достойні» проекти, все одно, повинні були проходити тест місцевим журі, яке мало враховувати всі чинники: мистецькі, ідеологічні, а також можливі цензурні з боку Міністерства.

Після другого конкурсу мистецтвознавець Євген Кузьмін намагався пояснити невдачі обережністю Комітету і його завищеними очікуваннями: «Відомо, що «на безриб'ї і рак – риба», і таким раком виявився проект Балавенського. Але Києву потрібен пам'ятник-риба, але аж ніяк не пам'ятник-рак» [4, с. 145].

Третій конкурс, проведений 20 грудня 1912, розчарував зацікавлених осіб іще більше, ніж попередні. У своєму щоденнику Є. Чикаленко занотував розпач через невдачу і спробував проаналізувати цю проблему: «Шевченко такий для України незвичайно великий, що бажано й пам'ятника поставити йому надзвичайного, а через те, жадний проект і не задовольняє» [22, с. 252]. Українці хотіли бачити щось грандіозне, що б задовольняло месіанське значення поета, яке вони не могли сформулювати, а скульптори не здатні бути втілити.

Останній, іменний конкурс було проведено 2 лютого 1914 року і журі обрало для спорудження проект Леоніда Шервуда. Комітет, котрий, згідно статуту, міг затверджувати тільки проект, погоджений із журі, присудив першу премію італійцю Антоніо Шіортіно. Завжди іронічний Є. Чикаленко боявся, що доведеться оголошувати іще один конкурс (а це було б скандалом для українців), оскільки: «статура Тараса Григоровича на проекті Шіортіно являє з себе поета, що пообідав, випив добре і розлігся з цигаркою в руці на кріслі» [22, с. 327].

Врешті-решт проект Шіортіно, від якого відмежувалася частина українських активістів [11, с. 13] було надіслано на затвердження до Міністерства внутрішніх справ і Академії мистецтв. 24 червня київський генерал-губернатор надіслав листа до Міністерства, де зазначав, що «не бачить можливим підтримати клопотання Київського міського Управління (стосовно затвердження проекту – Ю.Ч.)» [20, арк. 92]. 25 вересня того ж року свій вирок винесла Академія мистецтв: «... композицію пам'ятника не можна назвати вдалою» [18, с. 337].

Перша світова війна фактично поставила хрест на всіх заходах щодо спорудження пам'ятника Т. Шевченку на тривалий період. Посилення цензури, розпорошеність членів Комітету і журі, закриття головної платформи для дебатів – газети «Рада», – унеможливили проведення подальших конкурсів і затвердження загальноприйнятого проекту.

Чотири міжнародні конкурси не принесли бажаного результату – спорудження пам'ятника Т. Шевченку в Києві. Проте вони спровокували жваві дискусії в середовищі українських громадських діячів не тільки українських губерній Російської імперії, а й в інших містах країни і за кордоном. Всі зацікавлені діячі прагнули створити власний образ Т. Шевченка і ввести його до загальної ідеї пам'ятника. Бачення пам'ятника залежало від розуміння ролі Шевченка для української історії. Ті, хто сприймав його як повстанця, ключову постать українського націєтворення, прагнули бачити пам'ятник якомога більш «революційним». Ті, хто сприймав його як видатного поета і художника, намагалися обмежити коло другорядних персонажів навколо постаменту традиційними персонажами із українського життя, уникаючи згадок про кобзарів, козаків, гайдамаків.

Подальше вивчення дискусій навколо спорудження пам'ятника Т. Шевченку напередодні Першої світової війни може стати перспективним у контексті дослідження формування національного канону діячами українського руху, а також у дослідженнях міжетнічних стосунків у Києві початку ХХ ст.

Література

1. *Державний архів міста Києва.* – Ф. 163. – Оп. 8. – Спр. 11.
2. *Державний архів міста Києва.* – Ф. 304. – Оп. 1. – Спр. 12.
3. *Діло.* – 1913. – 6 січня.
4. *Е. К-ин.* К конкурсу на памятник Т. Г. Шевченко // Искусство, живопись, графика, художественная печать. – 1911. – № 3. – С. 145-147.
5. *Ємельчик, С.* Творення святині: українофіли та Шевченкова могила в Каневі (1861–1900 рр.) / С. Ємельчик // Збірник Харківського Історико-Філологічного Товариства. – 2005. – Том 11. – С. 43-58.
6. *Искусство.* – 1954. – № 2.
7. *Ковалинський, В. В.* Київські мініатюри. Книга перша / Ковалинський В. В. – К., 2006.
8. *Киевлянин.* – 1908. – № 116.
9. *Національний музей Тараса Шевченка.* – ДМШ. – НД – 50.

10. Німенко, А. В. Пам'ятники Тарасові Шевченку / Німенко А. В. – К., 1964.
11. Павловський В. Шевченко в пам'ятниках: 1861-1964 / Павловський В. – Нью-Йорк, 1966.
12. Пам'яті Шевченка // Глобус. – 1928. – № 5. – С. 72-75.
13. Рада. – 1910. – 16 травня.
14. Рада. – 1911. – 16 лютого.
15. Рада. – 1912. – 7 листопада.
16. Рада. – 1914. – 31 січня.
17. Рада. – 1914. – 2 лютого.
18. Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах / Під редакцією Д. Копиці. – К., 1950.
19. Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів / Упор. М. П. Візир. – К., 1966.
20. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 662. – Спр. 501.
21. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 2201. – Оп. 3. – Спр. 9.
22. Чикаленко, Є. Х. Щоденник (1907-1917) / Чикаленко Є. Х. – К., 2004.

УДК 94(477):235,3:929Димитрій Солунський

Слов'янські переклади життя Димитрія Солунського та їх вплив на поширення культу святого в Україні

Янов Дмитро

Янов Дмитро. *Слов'янські переклади життя Димитрія Солунського та їх вплив на поширення культу святого в Україні.* У статті розглянуто найбільш ранні списки життя Димитрія Солунського – т. зв. «мучеництво» (passiones) святого Димитрія, та їх переклади на старослов'янську мову, в контексті розповсюдження шанування святого серед слов'ян, перш за все на території України. Кожна з трьох редакцій «мучеництва» розвиває і доповнює попередню новими свідченнями, що у значній мірі впливає на найбільш шанованих святих у всьому християнському світі.

Ключові слова: святий Димитрій Солунський, «мучеництва», редакції, культ.

Янов Дмитрий. *Славянские переводы жизни Димитрия Солунского и их влияние на распространение культа святого в Украине.* В статье рассматриваются наиболее ранние списки жизни Димитрия Солунского – т. наз. «мученичества» (passiones) святого Димитрия, и их переводы на старославянский язык, в

контексте распространения почитания святого среди славян, прежде всего на территории Украины. Каждая из трех редакций «мученичества» развивает и дополняет предыдущую новыми свидетельствами, что в значительной степени влияет на становление культа Димитрия как святого-воина, одного из наиболее почитаемых святых во всем христианском мире.

Ключевые слова: святой Димитрий Солунский, «мученичества», редакции, культ.

Yanov Dmytro. *Slavonic translations of the life of Demetrius of Thessalonica and their influence on the spread of the cult of saint in Ukraine.* The article focuses on the earliest lists of the life of Demetrius of Thessalonica – the so-called «Martyrdom» (passiones) of St. Demetrius, and their translations into Old Church Slavonic, in the context of honoring the saint among the Slavs, especially in Ukraine. Each of the three editions of "martyrdom" develops and supplements the previous new evidence, which largely influences the formation of the cult of Demetrius as a military saint, one of the most respected saints throughout the Christian world.

Keywords: St. Demetrius of Thessalonica, "martyrdom", versions, cult.

Святий великомученик Димитрій Солунський (Мироточець), пам'ятя якого відзначається 26 жовтня (8 листопада за новим стилем), є одним із найшанованіших святих у всьому християнському світі, вважається також покровителем міста Фессалонік (слов'янська назва Солунь). Більшість дослідників вважають, що він був страчений за наказом імператора Максиміана Галерія близько 306 р. [2, с. 155].

Слід зазначити, що культ святого Димитрія формувался поступово, з уваги на це актуальними є дослідження присвячених йому агіографічних творів. Оскільки з часом з'являлись нові редакції життя святого, що розвивали і доповнювали попередню, то хронологічні рамки статті охоплюють досить значний проміжок часу: з IX ст. – часу появи першої редакції життя великомученика, і до кінця XVII ст. – часу укладання Четьїх-Міней Димитрія Ростовського.

Серед досліджень, присвячених даній тематиці, перш за все слід назвати дві праці О. В. Іванової – переклад та вступна стаття до «Чудес Димитрія Солунського» [1, с. 91-211] та перша частина статті «Димитрій Солунський» у «Православній енциклопедії» [2, с. 155-168]. Перш за все дослідниця розглядає збірки «Чудес Димитрія Солунського», проте звертає увагу і на життє святого, тобто на т. зв. «страждання святого Димитрія», зокрема, наводить короткий зміст перших трьох редакцій [2, с. 156-157], що є дуже важливим, оскільки досі не існує їх перекладу жодною сучасною мовою. Питання про три редакції «страждання святого Димитрія» коротко розглядали також А. П. Каждан і Н. П. Шевченко в Оксфордському Візантійському словнику, однак залишає відкритим питання про причину змін, що з'являються у другій редакції [17, с. 605-